

اثر بخشی نظام بودجه ریزی آموزشی در دانشگاه با توجه به نوع بودجه ریزی و جامعه هدف

رضا عباسیان^۱

چکیده:

دسترسی به اهداف تعیین شده بدون وجود زمینه سازی، آماده کردن ساختار و برنامه میسر نخواهد شد. همچنین وجود و یا ایجاد نظام های نگهداری اطلاعات شفاف و روشن از مجموعه تحت مدیریت از ضروریات اداره صحیح سازمان می باشد. در یک نگاه سیستمی به سازمان به سادگی می توان مشاهده کرد که همه اجزاء و عناصر آن شامل نیروی انسانی، مدیریت، وظایف، روش ها، روبه ها و ابزار همانند بدن یک موجود زنده به یکدیگر وابسته اند. همانطور که اعضای بدن موجود زنده با هماهنگی یکدیگر فعالیت می کنند و اختلال در هر یک بلافاصله در دیگر اعضا بدن اثر می گذارد به همان ترتیب اگر در سازمان اختلالی بوجود آید تنها تصمیم مناسب، صحیح و دقیق است که می تواند سازمان را از متلاشی شدن نجات دهد. بدیهی است اتخاذ یک تصمیم صحیح و مناسب مستلزم دسترسی به اطلاعات صحیح، دقیق و به موقع می باشد و چنانچه اطلاعات به موقع در دسترس سازمان قرار نگیرد موفقیت میسر نخواهد شد.

واژه های کلیدی: میزان اثربخشی، نظام بودجه ریزی، بودجه ریزی بر مبنای صفر، بودجه، بودجه دانشگاه، بودجه ریزی، برنامه، کارایی،

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

۱- مقدمه

مدیر برای آنکه قادر باشد تصمیم خردمندانه‌ای برای سازمان اتخاذ نماید باید از همه اطلاعاتی راجع به وضعیت یا مشکلات مربوط به موضوعی که می‌خواهد درباره آن تصمیم‌گیری نماید، آگاه باشد. اگر تعریف مدیریت تصمیم‌گیری در نظر گرفته شود، آنگاه برخی از صاحب نظران معتقدند که یک تصمیم خوب، تصمیمی است که ۸۰ تا ۹۰ درصد متکی به اطلاعات و ۱۰ تا ۲۰ درصد متکی به مهارت، توان و تجربه مدیر باشد.

بدین ترتیب ارزش و اهمیت اطلاعات مشخص می‌گردد. یعنی اگر به مدیر اطلاعات غلط و نامربوط داده شود، تصمیمات او به طور قطع دارای اشتباه خواهد بود. ولی اگر به مدیر اطلاعات صحیح و مربوط داده شود، تصمیمات او به طور قطعی نه، ولی به احتمال زیاد دارای صحت و تناسب لازم برای سازمان، خواهد بود، البته به شرط آنکه توان تصمیم‌گیری و بکارگیری اطلاعات در مدیر وجود داشته باشد. قاضی زاده فرد، سید ضیاء الدین اظهار دارند از جمله اجزای هر سیستم اطلاعات جامع، بخش مالی و بودجه می‌باشد که می‌تواند در کنار سایر اجزاء نظیر اطلاعات پرسنلی، اطلاعات از بازار تقاضا و عرضه، یاری دهنده سازمان در اداره و بهبود عملکرد باشد. منابع مالی به عنوان یکی از مهمترین منابع، نقش با اهمیتی در هدایت سازمان به سوی اهداف تعیین شده دارند. از طرف دیگر، بدون وجود راهبرد بلند مدت و سیاست‌های مدون جهت‌گیری‌ها غیر ممکن و یا منحرف خواهد شد.

در ایران با توجه به توسعه روزافزون وظایف و برنامه‌های دولت، ضرورت استقرار یک نظام اطلاعاتی موثر و مفید در مدیریت مالی سازمان‌های دولتی، حسابداری دولتی و تحول و دگرگونی اساسی در آن احساس می‌شود. چنانچه بین قانون بودجه مصوب سال ۱۳۵۱ تا آخرین تلاش برای اصلاح نظام بودجه‌ریزی کشور حداقل فاصله ۳۰ ساله مشاهده می‌شود که البته هنوز ارزیابی مشخص و رسمی از عمل به مصوبات و الزامات قانونی مورد اشاره نیز به عمل نیامده است.

یکی از مجاری اثرگذاری دولت بر رشد اقتصادی از طریق بودجه است. بخش مهمی از وظایف دولت‌ها در نظام‌های مختلف اقتصادی، از طریق بودجه به مرحله اجرا گذاشته می‌شود. در صورتی که فرآیند تهیه و تدوین بودجه نظام اجرایی و روش نظارت و کنترل بر آن از کارایی لازم برخوردار باشد، امکان اجرای بهتر وظایف محول شده به دولت فراهم می‌گردد. لذا بودجه دولت از مباحث بسیار مهم در اقتصاد است که نقش مهمی در تحقق هدف‌های جامعه ایفا می‌کند. به طور کلی نقش بودجه‌ای دولت را می‌توان به سه حوزه جمع‌آوری درآمد، انجام هزینه و مدیریت عدم تعادل بودجه تقسیم کرد، که هر یک آثار خاص خود را بر رشد اقتصادی می‌گذارند:

دولت‌ها با تنظیم جریان منابع و مصارف بودجه‌ای می‌توانند بر گردش مالی در کل اقتصاد اثر بگذارند. مطالعات مختلف نشان داده است که رابطه بسیار پر قدرتی بین ثبات اقتصادی و انضباط مالی دولت‌ها وجود دارد. نظم مالی وقاعده‌مند کردن رفتارهای بودجه‌ای به ساختار منسجم اقتصادی نیز نیاز دارد. گفته می‌شود زمانی که جریان‌های مالی بودجه‌ای شکل درستی بیابد، ثبات اقتصادی کلان برقرار می‌شود و رشد اقتصادی به عنوان دستاورد چنین وضعیتی، شکل پایدار می‌یابد. برای آن که بودجه دولت بتواند نقشی روشن و قابل درک بر رشد اقتصادی

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

کشور داشته باشد، باید تعدیل‌های بودجه‌ای و سیاست‌های انبساطی و انقباضی بودجه‌ای با جریان‌های مالی در اقتصاد پیوندی معنادار داشته باشد.

باتوجه به ارتباط مستقیم مدیریت مالی سازمان‌های دولتی با بودجه مصوب سالانه دولت و اهمیت کنترل بودجه‌ای در حسابداری دولتی، جهت‌گیری هدف‌های دولت در بعد اقتصادی در موارد ذیل حائز اهمیت است:

ارتقاء کیفیت ارائه خدمات به مردم، استفاده بهینه از منابع و ظرفیت‌های موجود، فراهم آوردن زمینه‌های استاندارد کردن خدمات دستگاه‌های دولتی، افزایش انگیزه کارکنان و مدیران و اعطای اختیارات لازم به آنان، جایگزینی کنترل نتایج فعالیت‌ها به جای کنترل مراحل انجام کار عملیات سازمان در صورتی کارآمد و اقتصادی است که به تولید کالاها و یا ارائه خدمات مفید و موردانتظار منجر شود، کارآمدترین تولیدکننده اگر به تولید محصولی بپردازد که تقاضایی برای آن وجود نداشته باشد، ناگزیر از تعطیل کار خود است.

در سازمان‌های دولتی، معمولاً قوانین و مقررات، استانداردها تعیین‌کننده و بعضاً محدودکننده محسوب می‌شوند، با توجه به تصمیم‌گیری دولت در اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و حرکت به سمت آزادسازی اقتصاد و ایجاد بازارهای رقابتی، بازنگری قوانین و مقررات لازم است، همچنان که بایستی هزینه‌ها و نحوه تهیه بودجه و عملیاتی‌تر شدن آن هرچه بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

نظام بودجه‌بندی عملیاتی در پیوند با سایر اجزای سیستم اطلاعاتی بواسطه وجود الزامات، ویژگی‌ها و شکل خاص آن می‌تواند به تحقق جهت‌گیری دولت کمک کند، این مهم از طریق استقرار واحدهای سنجش حجم عملیات در دست اجرا پیش‌بینی شده، جلب توجه به محصول و خروجی و بکارگیری قیمت تمام‌شده محصول یا سایر مبنای ارزش‌گذاری فعالیت‌ها بستر لازم برای بهبود خدمات دولت و ایجاد انگیزش در دست‌اندرکاران را فراهم می‌کند. در ساختار بودجه‌ای کشور، ارگان‌های دولتی یکی از دارندگان ردیف‌های بودجه‌ای شناخته می‌شود که مانند سایر سازمان‌ها در طول نظام بودجه‌ای کشور ساختار خود را تعریف نموده است. ردیف‌های بودجه‌ای شامل ردیف‌های متمرکز و غیرمتمرکز است که هرکدام با توجه به دستورالعمل‌های خاص خود توزیع و به مصرف می‌رسد.

پس از سیر مراحل از بالا به پایین بودجه‌ریزی در سطوح مختلف ساختار بودجه‌ریزی کشور، بودجه به ارگان دولتی ابلاغ می‌گردد؛ ارگان دولتی نیز به فراخور مأموریت‌ها و ملاحظات اساسی خود بودجه تخصیصی را بین نیروهای خود، سازمان‌ها و دانشگاه‌های خود توزیع و در قالب برنامه‌های سالانه که در چارچوب برنامه میان‌مدت تدوین شده است واگذار می‌نماید.

در کتاب حاضر چون در قلمرو دانشگاه می‌باشد بنابراین از ارائه توضیحات در خصوص نحوه توزیع اعتبارات سایر سازمان‌های وابسته خودداری می‌کنیم و به فرآیند واگذاری اعتبارات در حوزه تربیت و آموزش می‌پردازیم.

ارگان دولتی جهت ارائه بودجه اعتبارات مذکور را با لحاظ نمودن مأموریت‌های آموزشی و... و همچنین تعداد دانشجویان لحاظ شده در تقویم سالانه و نیز رعایت اولویت‌های مشخص و با امعان نظر به اهداف عملیاتی از پیش تعیین‌شده و هدف‌گذاری‌های راهبردی، بین دانشگاه‌های خود در طی مراحل مختلف توزیع می‌نماید.

نقش عمده و اساسی تهیه و تدوین، دریافت، تفکیک برنامه‌های ابلاغی، تسهیل مأموریتی و آموزشی اعتبارات و برنامه‌ها، توزیع و واگذاری سقف اعتبارات بودجه بر عهده طرح و برنامه، بودجه و مالی دانشگاه است.

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

راهبردها و برنامه‌های دانشگاه به‌طور کلی به لحاظ ماهیت نظام برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی رده بالاتر در معاونت‌ها با محوریت معاونت‌های تربیت و آموزش، طرح و برنامه‌ریزی راهبردی و معاونت برنامه و بودجه و مالی تدوین و برای اجرا ابلاغ می‌گردد. دانشگاه در این خصوص مسئولیت اقدام در چارچوب برنامه‌های ابلاغی را داشته و ملزم به تحقق اهداف عملیاتی تبیین شده می‌باشد. اهداف عملیاتی، محصول مطلوب سازمان است که در صورت توفیق در اجرای برنامه‌ها، به آن دست خواهد یافت. در این راستا نحوه بودجه‌ریزی مطلوب و اثربخش، از جمله وظایف ذاتی است که دانشگاه با محوریت طرح و برنامه، بودجه و مالی و با امعان نظر به اهداف یگانی و سازمانی برای رسیدن به چشم‌انداز پیش‌بینی، همواره مدنظر دارد.

مجموع تلاش‌هایی که صرف تدوین برنامه و بودجه و تخصیص منابع می‌شود به‌منظور حداکثر استفاده از منابعی است که معمولاً به حد کفایت وجود ندارد و به اصطلاح اقتصادی، کمیاب هستند. بنابراین در رسیدن به اهداف مطلوب ضرورت دارد، به نحوی از منابع محدود استفاده گردد که با حداقل هزینه، حداکثر استفاده بهره‌وری حاصل شود.

امروزه تمامی سازمان‌هایی که اهداف مهمی را در سرلوحه اقدامات خود قرار داده‌اند مکلف‌اند برای نیل به اهداف به برنامه‌ریزی و تدوین برنامه مشخص و مدرن بپردازند. برنامه از همان ابتدا مسیر رسیدن به اهداف را تعیین می‌کند و معیار هر عمل و فعالیت قرار می‌گیرد؛ درعین حال دارای محدودیت‌هایی است که اگر به این محدودیت‌ها پرداخته نشود معمولاً عناصر درگیر تهیه و اجرای برنامه از عالی‌ترین سطح تا پایین‌ترین سطح را سرخورده و دلسرد می‌شوند. برخی تصور می‌کنند که پس از تهیه برنامه بایستی انتظار داشت که این برنامه بدون هیچ کم و کاستی دقیقاً اجرا گردد؛ درحالی‌که تصور اشتباهی است و بسیاری از برنامه‌ها تحت تأثیر عوامل متغیر بیرونی و درونی سازمان دچار تغییر و تحول می‌گردند. البته عوامل دیگری از جمله دقت در پیش‌بینی آینده، نارسا بودن دانش برنامه‌ریزان، خطای بشری، ترس از تغییر در سطوح سازمانی، ناهماهنگی اهداف و سیاست‌ها و همچنین تغییر اولویت‌ها نیز از مواردی هستند که می‌توانند در انحراف برنامه‌های سازمان تأثیرگذار باشند.

انحراف در برنامه، موضوع مهمی است که باعث عدم اطمینان در تمامی سطوح برنامه‌ریزی خواهد شد و هرچه برنامه مفصل‌تر، بلندمدت‌تر و... باشد این درجه عدم اطمینان بیشتر خواهد شد. اما کنترل و نظارت می‌تواند این نقص را تا حد زیادی مرتفع سازد.

هدف اصلی نظارت، کنترل و بررسی میزان تحقق اهداف و ارزیابی امور طبق برنامه و اعمال تجدیدنظرهای اصلاحی در مواقع تخصصی است. بنابراین می‌بایستی تلاش نمود تا فعالیت‌های در دست اقدام، فعالیت‌های پایان یافته و فعالیت‌های در شرف اقدام را نیز مورد ارزیابی دقیق قرار داده و از میزان اثرگذاری آن در قبال ستاد و منابع مصرف شده و صرفه اقتصادی که دارند اطمینان حاصل نمود. ارزیابی میزان اثربخش بودن نظام بودجه‌ریزی آموزشی می‌تواند در این راستا مفید باشد.

تمامی این فعالیت‌ها را می‌توان در یک جمله توضیح داد که به‌منظور ارتقاء و بهینه‌سازی بازدهی منابع تخصیص یافته به برنامه‌ها، می‌بایست اثربخشی این منابع در حصول اهداف عملیاتی از پیش تعیین شده مورد ارزیابی قرار گیرد و انحرافات احتمالی را شناسایی و در صدد رفع آن‌ها برآمد، تا سازمان روزبه‌روز شاهد پیشرفت در مسیر رسیدن به نقطه مطلوب (دستیابی به مأموریت اصلی و رسالت) خود باشد.

۲- ادبیات نظری پژوهش:

۲-۱-۲-۱- تعریف مفاهیم:

۲-۱-۱- میزان اثر بخشی: عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده. به بیان دیگر، اثربخشی نشان می‌دهد که تا چه میزان از تلاش‌های انجام شده از نتایج مورد نظر حاصل شده است. این واژه کاربری زیادی در تعریف و اندازه‌گیری بهره‌وری دارد. (ابطحی، ح؛ و کاظمی، ب. ۱۳۷۵، اورعی، ک. ۱۳۷۸)

۲-۱-۲- نظام بودجه ریزی: روش "پی.پی.بی.اس" یکی از گسترده‌ترین روشهای اجرایی بودجه بندی برنامه ای به شمار می آید و یک کارکرد بسیار باارزش دارد. "پی.پی.بی.اس" یکی از کاملترین روشهای بودجه بندی است و وقتی این سیستم به طور کامل اجرا شود به مدیران اطلاعاتی امکان می دهد تا بهترین اقدام در تخصیص منابع برای گسترش در سطح سازمانها به نسبت واحدهای اطلاع رسانی صورت گیرد

۲-۱-۳- بودجه ریزی بر مبنای صفر: بودجه بندی بر مبنای صفر نوع پیشرفته سیستم "پی.پی.بی.اس" است که تمام عوامل اجرایی (برنامه ها، فعالیتها) و در حین عملکرد اطلاع رسانی برای بودجه یکسال بر مبنای صفر دوباره بازنویسی می شوند و بر طبق این سیستم بودجه به سادگی بر مبنای رضایت بودجه های سال قبل پایه ریزی می شود. در این سیستم تمام قیمت‌های یک سازمان با بودجه صفر شروع به کار می کنند و بایست نسبت به آن اصل کسب رضایت کنند.

۲-۱-۴- بودجه: بودجه تخمینی از درآمد و هزینه در طول یک بازه زمانی معین (معمولاً یک ساله) در آینده به منظور نیل به اهداف تعیین شده است. این سیاستها در قالب برنامه ریزی عملیات شرکت، مخارج سرمایه‌ای و گردش وجوه نقد مطرح می‌شوند.

۲-۱-۵- بودجه دانشگاه: اصطلاحی است که عموماً هر بودجه برای تحقیقات علمی را پوشش می‌دهد، و در زمینه‌هایی از علم و فناوری و علوم اجتماعی است. این اصطلاح اغلب از طریق یک فرایند رقابتی به دست آمده، که در آن پروژه‌های تحقیقاتی بالقوه ارزیابی و کمک‌های مالی برای آنها دریافت می‌شود؛ که چنین فرایندها، توسط دولت، بنگاه‌ها و بنیادهای اجرا، تخصیص می‌یابد.

بیشترین بودجه تحقیقاتی از دو منبع عمده می‌آید: شرکتها (از طریق بخش تحقیق و توسعه) و دولت (از طریق دانشگاه‌ها و موسسات تخصصی دولت) انجام می‌شود. البته مقدار کمی از تحقیقات علمی بودجه خود را توسط بنیادهای خیریه ویژه تأمین می‌کنند؛ که از آن جمله تحقیقات، آن تحقیقاتی است که در رابطه با توسعه درمان بیماری‌هایی مانند سرطان، مالاریا و ایدز است. به گفته سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، حدود دو سوم از تحقیق و توسعه در زمینه‌های علمی و فنی ای است که از صنایع توسط دانشگاه‌ها و دولت به اجرا درآمده است.

۲-۱-۶- بودجه ریزی: با ارزیابی میزان اثربخشی بودجه ریزی آموزشی، میزان نیل به اهداف با استفاده از شاخص‌های مشخص مورد سنجش قرار گرفته، فرآیندی از عملکرد فعالیت‌های هزینه‌ای را برای نیل به موثرسازی

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

آن‌ها تبیین می‌نماید. از طرفی با ارزیابی دقیق اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی می‌توان چارچوب مناسب و قابل دفاع برای برنامه‌ریزی ارائه نمود. در صورتی که اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی برای مدیران و برنامه‌ریزان مشخص نباشد، برنامه‌ریزی آتی برای سازمان با چشمانی بسته و بدون اطلاع از مثبت یا منفی بودن روند هزینه‌کردهای قبلی صورت می‌گیرد که در صورت منفی بودن این روند سازمان نتوانسته منابع خود را در راستای اهداف خود تجهیز نموده و دچار انحراف از مسیر نیل به اهداف می‌گردد و نهایتاً متضرر خواهد شد.

۷-۱-۲-آموزش: آموزش به معنی آموختن، یاددادن و تعلیم در برابر تربیت می‌باشد (فرهنگ معین، ۱۳۸۵: ۵۲).

۸-۱-۲- برنامه: به معنی مجموعه‌ای از فعالیت‌های ساختار یافته و نظام مند در راستای رسیدن به هدف معین

۹-۱-۲- کارایی: سودمندی، اثربخشی. (فرهنگ معین)

۲-۲- مبانی نظری پژوهش:

۱-۲-۲- ارزیابی میزان اثربخشی نظام بودجه‌ریزی آموزشی موجود در دانشگاه

همان‌طوری که بیان شد بودجه بیان کمی برنامه و اهداف آن است و اهداف برنامه با ارقام بودجه تعبیر و تفسیر می‌شود. بودجه بین همه وظایف مدیریت هماهنگی ایجاد می‌کند و ضمن حفظ ماندگاری سازمان‌ها، باعث افزایش عملکرد و بهره‌وری آن‌ها می‌گردد. بودجه علم تخصیص منابع محدود برای رفع نیازهای نامحدود است. محدودیت امکانات و کمبود منابع از یک سو، نامحدود بودن خواسته‌ها و فراوانی نیازها از سوی دیگر، راه و چاره‌ای جز «گزینش و انتخاب» فرا روی آدمی نمی‌گذارد. روشن است که همه چیز را یک‌باره نمی‌توان خواست و داشت. رفع همه مشکلات با امکانات محدود و رسیدن به همه خواسته‌ها با منابع کمیاب و در یک‌زمان، امری ناممکن است. در این راه باید به اندازه مقدور گام برداشت و توقع را به امکانات محدود کرد. منطق حکم می‌کند که نخست امکانات و منابع شناسایی و برآورد شوند و در مرحله بعد، مهم‌ترین مشکلات و نیازها مشخص و پس از آن متناسب با منابع و با توجه به اولویت‌ها طبقه‌بندی شوند؛ یعنی موضوع از نیازها و امور «مهم» فراتر رفته، موضوع «مهم‌ترین» کارها و نیازها مطرح می‌گردد. واقعیت نیازهای نامحدود، هم‌چنین لزوم مقابله و رویارویی این دو پدیده با یکدیگر از مقررات مهم بودجه‌ای هر سازمان است که همواره ذهن کارشناسان بودجه‌ریزی را به خود مشغول نموده و موجب تحرک نیروی اندیشه کارکنان و کارشناسان بودجه‌ریزی می‌گردد تا چاره‌جویی نموده و در نهایت از منابع کمیاب برای رفع نیازهای نامحدود خود به گونه‌ای استفاده نمایند که اگر ارضای کامل ممکن نیست حداقل حد مطلوب از رضایت به دست آید. امروزه برنامه‌بودجه از هم تفکیک‌ناپذیرند. اگر برنامه‌ها به صورت کیفی و خوب، تعریف و تأیید شوند، اما از برآورد و محاسبه بودجه واقعی برخوردار نباشند، در تصویب و اجرای بودجه دچار مشکلات قابل توجهی خواهند شد.

امنیت ملی یک کشور به عوامل گوناگونی بستگی دارد که صاحب‌نظران این عوامل را به گونه‌های مختلفی طبقه‌بندی کرده‌اند. از مهم‌ترین این عوامل می‌توان تعداد دانشمندان، مشخصات و ویژگی‌های رهبران سیاسی و، موقعیت جغرافیایی کشور نسبت به سایر کشورها و به‌خصوص قدرت اقتصادی، و برنامه‌ریزی مالی و بودجه کشور را نام برد. یک کشور برای رسیدن به نقطه مطلوب، قطعاً باید برنامه‌ریزی جامعی را در هر یک از موضوعات بخش داشته باشد. در این میان در سطح نیروهای مسلح کشور، داشتن برنامه‌ریزی مطلوب برای قدرت مناسب در دفاع از کشور و

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

ایجاد امنیت ملی پایدار ضرورتی بنیادی دارد؛ چراکه زمانی کشور می‌تواند در عرصه‌های مختلف پیشتاز و دارای برتری نسبی باشد که از امنیت قابل قبولی در سطح ملی برخوردار باشد.

منابع مالی ممکن است در کوتاه‌مدت نقش تعیین‌کننده‌ای در نیروهای نداشته باشد ولی در درازمدت نقش تعیین‌کننده‌ای در استمرار نبردها خواهد داشت، شاید به همین دلیل باشد که منابع اقتصادی در جنگ هدف تلقی می‌شوند و مورد بمباران‌های شدید قرار می‌گیرند؛ بنابراین در تدوین راهبرد (طریقه استفاده از منابع برای تأمین اهداف) به عامل کارایی (حداکثر امکان تحقق هدف یا صرف زمان و هزینه ثابت است) توجه خاص مبذول می‌شود. بدین ترتیب از طریق ارزیابی منابع موجود کشور و مقایسه آن‌ها با نیازهای ملی از جمله نیازهای دفاعی با نگرش به اولویت‌ها می‌توان توازن دقیق بین منابع موجود و نیازمندی‌ها برقرار ساخت. اتخاذ چنین رویه‌ای بدون تردید می‌تواند در کیفیت و شکل دادن به کار طرح‌ریزی راهبردی و برنامه‌ریزی مالی نقش بسیار مهم و حساسی ایفا کند.

از آنجایی که به ضرورت بخش‌های مختلف از تولید ناخالص ملی و منابع کشور باید برای امور دفاعی اختصاص یابد و الزاماً به همان نسبت از سهم سایر برنامه‌های ملی کاسته شود. پس بر مقامات عالی کشور و فرماندهان و طراحان است که در تعیین و تنظیم اهداف و راهبردهای دفاعی و تخصیص منابع و بودجه برای این امور و همچنین در انتخاب سامانه‌های جنگ‌افزار و تعیین ساختارهای نیرویی از نظام‌ها و شیوه‌های استفاده‌کننده که ضمن ایجاد تعادل بین اهداف و راهبردهای ملی با اهداف و راهبردهای حداکثر کارایی با حداقل هزینه نیز عاید کشور گردد و این امر میسر نخواهد شد مگر در چارچوب نظام جامع مالی و بودجه‌ای با بهره‌گیری از کارشناسان، فرماندهان و مدیران متقی، کاردان باتجربه و لایق تا بتوانند به اهداف خود برسند.

اغلب، اختلافات زیادی بین ارقام درخواست شده واحدها و اعتبارات موردنظر کارشناسان برنامه‌بودجه وجود دارد. این امر می‌تواند ناشی از روش‌های علمی جدید، عدم دقت در پیش‌بینی‌ها و برآوردها، کمبود نیروی متخصص و... باشد. از این رو بودجه‌بندی را «فرآیند تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود» می‌دانند. مجموع کوشش‌هایی که صرف تدوین بودجه و تخصیص منابع می‌شود به‌منظور حداکثر استفاده از منابعی است که معمولاً به حد کفایت وجود ندارد و به اصطلاح اقتصادی «کمیاب» هستند؛ بنابراین در راه رسیدن به اهداف مطلوب، ضرورت دارد، به نحوی از تمام منابع محدود استفاده گردد که در تبدیل کل منابع به پول بتوان گفت با حداقل هزینه، حداکثر استفاده حاصل شده است.

دستیابی به اهداف می‌بایست در مقاطع مختلف از نظر کارایی و اثربخشی مورد ارزیابی قرار گیرد تا بتوان به صورت مستمر عملکرد بودجه‌های ابلاغی را مورد سنجش قرار داد تا اولاً از انحراف در برنامه‌ها جلوگیری شود و ثانیاً از میزان اثربخشی هزینه‌های صورت گرفته و اعتبارات واگذار شده در راستای اهداف تبیین شده اطمینان حاصل کرد. بدین منظور در مبادی مجری اعتبارات به‌عنوان نقطه نهایی مصرف اعتبارات، لزوم یک سامانه سنجش اثربخشی ضروری به نظر می‌رسد.

به‌منظور ایجاد زمینه مناسب برای روشن شدن موضوعات مرتبط با عنوان کتاب (در چارچوب ادبیات کتاب) در این فصل به اختصار به بحث معرفی دانشگاه سیاست‌های آموزشی دانشگاه، تشریح بودجه‌ریزی آموزشی و برنامه‌های تربیتی و آموزشی، آموزش، اشاره به موضوعات بودجه، بودجه‌بندی و بودجه‌ریزی در سازمان‌های، بخش دفاع و

حسابداری و مهندسی صنایع Accounting and Industrial Engineering

به‌ویژه در ارگان دولتی پاسداران و هم‌چنین مباحثی از قبیل تشریح مفهوم ارزیابی، ارزیابی عملکرد، مفهوم اثربخشی و شاخص‌های اثربخشی، الگوهای رایج و متداول اثربخشی در دانشگاه پرداخته می‌شود.

۲-۲-۲- خط و مشی های بودجه دانشگاه

بودجه دانشگاه

بر اساس تدابیر فرمانده معظم کل قوا، سیاست‌های دولت جمهوری اسلامی ایران و خط‌مشی‌های ارگان دولتی، بودجه پیشنهادی دانشگاه پس از تأیید توسط ستاد، به تصویب هیئت امناء می‌رسد و از طریق ستاد، تأمین اعتبار می‌شود.

تبصره ۳۲: بخشی از بودجه مصوب دانشگاه، در قالب ردیف مستقلی از سرفصل آموزش عالی و بخش دیگر در قانون بودجه کشور تأمین می‌شود. (مانند سایر دانشگاه‌های کشور)

بودجه در دانشگاه عبارت است از برنامه یک سال مالی که در آن اعتبار اجرای کارها و مأموریت‌های هر زیرمجموعه (یک دانشکده، مرکز، یا ...) تعیین می‌شود. این بودجه شامل اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌هاست. ردیف

منظور ردیف‌های تأمین اعتبار بودجه دانشگاه در قانون بودجه کشور است. نظیر ردیف ۱۱۱۳۰۰

برنامه

مجموعه‌ای از فعالیت‌های نزدیک به هم و مرتبط که دارای هدف کمی شده مشخص است. ماده ۵ آیین‌نامه مالی معاملاتی دانشگاه، برنامه را به این شرح تعریف نموده است: برنامه دانشگاه بالاترین سطح طبقه‌بندی کارهای اجرایی، برای انجام مسئولیت‌هایی است که به دانشگاه واگذار شده است.

موضوع

تقسیم‌بندی از چند برنامه دارای قرابت بیشتر با یکدیگر در درون هر یک از امور.

فعالیت

پایین‌ترین سطح تقسیم‌بندی هزینه‌ها در برآورد بودجه که می‌تواند دارای مقدار و واحد سنجش خاص خود باشد (نظیر هزینه مأموریت).

۲-۲-۳- نظام بودجه‌ریزی آموزشی

پس از معرفی دانشگاه به بخش مهم دیگر که همان نظام آموزشی تربیتی در دانشگاه است می‌پردازیم. وقتی می‌خواهیم یک سازمانی را بررسی کنیم باید آن را به صورت یک سیستم در نظر بگیریم، که وقتی سیستم همراه با اجزای خود به‌طور مناسب عمل نماید خروجی و محصول نهایی نیز مطلوب خواهد بود.

یک نظام بودجه‌ریزی مناسب شامل:

الف) هدف‌گذاری (تعیین اهداف)

ب) سیاست‌گذاری (برنامه‌ریزی اجرایی)

ج) بودجه‌ریزی (تخصیص منابع)

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

۴-۲-۲- بودجه ریزی آموزشی

برنامه‌ها و بودجه‌های آموزشی در دانشگاه با پایه قراردادن تقویم آموزشی و تعداد دانشجویان در حال آموزش برآورد، تهیه، تدوین و برنامه‌ریزی می‌گردد.

دستیابی به اهداف آموزشی و پژوهشی تربیتی در دانشگاه به دلایل مختلف می‌تواند اهمیت داشته باشد از جمله تأکید و خواسته اولیه و اساسی فرمانده معظم کل قوا و مسئولان مبنی بر اینکه این دانشگاه به‌عنوان مدخل ورودی برای ارگان دولتی و زادگاه ارگان دولتی آینده است. به این ترتیب آینده ارگان دولتی تا حدودی زیادی به کیفیت اجرای آموزش‌ها، نحوه اجرای برنامه‌های تربیتی بستگی خواهد داشت.

حجم و تنوع زیاد موضوعات آموزشی تربیتی، رشته‌های دانش‌آموختگان و محصل، بیانگر نقش‌ها، تأثیر و قابلیت بالقوه و بالفعل و دانشگاه در شکل‌گیری وضعیت مطلوب در ارگان دولتی است. لذا اطلاع و اطمینان از میزان دسترسی به اهداف و آگاهی از میزان اجرای سیاست‌های اولیه، لزوم اعمال اصلاح احتمالی و تعدیل اهداف، وابسته به وجود سیستم مدون و منظم برای تهیه برنامه‌ها، کیفیت تأمین اعتبارات و تخصیص بهینه منابع است.

۵-۲-۲- بودجه ریزی آموزشی

ابتدا برای یادآوری به تعریف بودجه‌ریزی اشاره می‌کنیم: بودجه‌ریزی برآورد عددی و رقمی برنامه‌ها و عملیات می‌باشد که در راستای اهداف، مأموریت‌ها، وظایف و سیاست‌های مصوب و قانونی است.

بودجه‌ریزی غیر آموزشی، در دانشگاه اکثر برنامه‌ها و بودجه‌ریزی‌ها در راستای آموزش است برخی از برنامه‌ها صرف آموزش هستند مثل آموزانه یا برگزاری اردوهای آموزشی و... بودجه‌ریزی غیر آموزشی بیشتر در حوزه‌های اداره سازمان، حفظ وضع موجود و برنامه‌های آمادی کارکنان است که این برنامه‌ها نیز دارای نرم و استاندارد مشخصی هستند.

۶-۲-۲- مراحل طراحی شاخص‌ها:

همان‌گونه که در منابع و مآخذ معتبر منابع انسانی آمده است: مدیریت منابع انسانی را، شناسایی، انتخاب، استخدام، تربیت و پرورش نیروی انسانی، به‌منظور نیل به اهداف سازمان تعریف کرده‌اند. آموزش از جمله علائق مشترک حیطه‌های متعدد دانش بشری نظیر جامعه‌شناسی، رهبری، مدیریت و سیاست است. محققان و صاحب‌نظران این علوم همواره سعی نموده‌اند تا با شناخت عوامل مؤثر بر آموزش اثربخش و کارآمد، عوامل موفقیت آن را تعیین کنند. عرصه حیات اجتماعی بشر هیچ‌گاه از پدیده آموزش، تهی نبوده و در همه بخش‌های قلمرو فعالیت‌های اجتماعی انسان حضور و ظهور بسیار چشمگیری داشته است. مفهوم آموزش، یکی از موضوعاتی است که در رشته‌های مختلف علوم پیوسته توجه اندیشمندان را به خود جلب نموده و احتمالاً در این باب، بیش از هر موضوع مستقل دیگری، کتابات رسمی مکتوب و بحث‌های غیر مکتوب به‌عمل آمده است. در پس هر تحولی در عرصه سازمان، دست تحول‌آفرینی در کار است و با توجه به دگرگونی و تحول‌های بسیار در جامعه، بی‌حکمت نیست که درباره وجود این تحول‌ها یعنی آموزش، مطالعه و پژوهش صورت گیرد. وسعت قلمرو و کثرت ظهور از یک طرف و جذابیت نفس موضوع از جانب دیگر، آموزش را چنان مورد عنایت بشری قرار داده است که در کمتر موضوعی همانند آن را می‌توان یافت. بعلاوه آدمی دو نکته را نیز به تجربه درباره این پدیده دریافته است:

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

۱. در هر کجا آموزش نیست، کارها عمدتاً به سرانجام خوبی نمی‌رسد؛
 ۲. با وجود آموزش صحیح است که هر انجام امور معمولاً به کمالی شایسته منتهی می‌شود.
 آموزش از جمله موضوعاتی است که شاید بیشترین اشتغال‌های ذهنی اندیشمندان بشری را به خود اختصاص داده است. حاصل این تأملات، وسعت ادبیات آموزشی در ابعاد و زمینه‌های مختلف اعم از نظری و کاربردی است. نیاز به آموزش مؤثر در سطح سازمان‌های عمومی و خصوصی جوامع، واضح و جدی است. چه بسا سازمان‌های بزرگی که به دلیل ضعف آموزش نه تنها به پیشرفتی نائل نمی‌شوند؛ بلکه به‌طور دقیق در جهت اضمحلالشان اداره می‌شوند.
 تمامی سازمان‌ها نیاز دارند تا در مقاطعی از سیر پیشرفت و تکامل خویش، به‌نوعی به نوسازی و تجدید حیات در کلیت ماهیت سازمان مبادرت ورزند. چنین امر خطیری در واقع جزء اصلی‌ترین کارکردهای آموزش در سازمان تلقی می‌شود. لذا به‌طور کلی ضرورت آموزش در سازمان‌ها، ناشی از نیازی است که سازمان‌ها برای تداوم بقای خود به «بازسازی» و «نوسازی» پیدا می‌کنند.
 یادگیری

یادگیری تغییری نسبتاً دائمی در رفتار است که در نتیجه تمرین حاصل می‌شود. عده‌ای آن را کسب اطلاعات، معلومات یا مهارت‌های خاصی می‌دانند. جمعی دیگر انتقال مفاهیم علمی از فردی به فرد دیگر تصور می‌کنند. در عین حال تعریف علمی یادگیری از دیدگاه روانشناسان و متخصصان علوم تربیتی مطرح شده است. نظریه‌های شناختی بر تفکر یادگیرنده توجه دارند و فرآیندهای درونی مانند حافظه، استدلال و راهبردهایی را بررسی می‌کنند که یادگیرندگان از آن‌ها برای کسب و جذب در یادگیری استفاده می‌کنند. در مکتب گشتالت، یادگیری عبارت است از: کسب بینش‌های جدید یا تغییر در بینش‌های گذشته. روان‌شناسان طرفدار مکتب رفتارگرایی معتقدند: یادگیری یعنی تغییر در رفتار قابل مشاهده و اندازه‌گیری و رابطه بین محرک و پاسخ. جامع‌ترین تعریف یادگیری از سوی هیلگارد « و مارکوئیز بیان شده است. بر اساس این تعریف یادگیری عبارت است از: «فرآیند تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار بالقوه فرد که بر اثر تجربه حاصل می‌شود» (همان: ۲۵۵).

سازمان و آموزش

سازمان یک‌روزه موفق نمی‌شود. شرکت‌های موفق درمی‌یابند که باید در آموزش کارکنان سرمایه‌گذاری کنند و به‌گونه‌ای عمل نمایند که آنان برای دوره‌های بلندمدت به سازمان متعهد گردند. مسیرهای شغلی باید به‌گونه‌ای طرح‌ریزی شود تا کارکنان دارای زمینه‌های کاری وسیع گردند و تنها به حرکت‌های محدود و سریع اکتفا نکنند).

۲-۲-۷ - سازمان و آموزش:

سازمان یک‌روزه موفق نمی‌شود. شرکت‌های موفق درمی‌یابند که باید در آموزش کارکنان سرمایه‌گذاری کنند و به‌گونه‌ای عمل نمایند که آنان برای دوره‌های بلندمدت به سازمان متعهد گردند. مسیرهای شغلی باید به‌گونه‌ای طرح‌ریزی شود تا کارکنان دارای زمینه‌های کاری وسیع گردند و تنها به حرکت‌های محدود و سریع اکتفا نکنند).

وظایف واحد آموزش

وظایفی که معمولاً به عهده واحد آموزش است عبارت است از: تهیه و تدوین طرح درس‌ها، برنامه‌های تفصیلی، برنامه‌ریزی آموزشی و... است.

نظام آموزشی

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

نظام آموزشی، عبارت است از اجزای به هم پیوسته‌ای که تعاملات پیشرفته‌ای با یکدیگر دارند. این نظام ساخته شده و سازمان یافته دست و ذهن بشر است. سازمان دهنده این نظام، انسانی است پویا که تعاملاتی سازنده با محیط، یادگیرندگان، استادان، منابع آموزشی، مدیران، کادر اجرایی و اداری و والدین، انجمن‌های محلی، حکومت و غیره دارد. علاوه بر این یک نظام آموزشی مجموعه‌ای است که اجزای آن برای کسب هدف‌هایی معین با یکدیگر در تعامل هستند.

نظام آموزشی «یک مجموعه به هم پیچیده‌ای است که در آن اجزای متشکله و زیر نظام‌ها به گونه‌ای سازمان یافته است که در اثر تعامل مداوم، هدف‌های از پیش تعیین شده را تحقق بخشد».

در قسمت درون‌داد نظام، فراگیران، مربیان، کتب درسی، ساختمان آموزشی، فضاها و تجهیزات آموزشی، هزینه‌های مصرف شده و غیره جزئی از عوامل ورودی نظام محسوب می‌شوند. فرآیند آموزشی نیز شامل: روش‌های تدریس، تعامل فراگیران با مربی و فراگیران با فراگیران، برنامه‌های آزمایشگاهی و تجربی، اردوها و تمرین‌های آموزشی کارورزی، کارآموزی و غیره است. طی فرآیند آموزش، فراگیران یا برون‌داد نظام در عین تأثیرپذیری از محیط (چون نظام آموزشی یک نظام باز است و با محیط خارج از خود یعنی اجتماع پیوسته در تعامل است)، تغییراتی می‌پذیرد (همان).

این تغییرات در سه حیطه رفتاری دانش، توانش یا مهارت و نگرش قابل مشاهده و اندازه‌گیری است. کارکرد آن نظام آموزشی مطلوب شناخته می‌شود که برون‌داد آن بیشتر اهداف آموزشی نظام را برآورده سازد. ورودی‌های فرآیند آموزش

در منابع مدیریت منابع انسانی، ورودی‌های فرآیند آموزش را به شرح زیر بیان شده است: نیاز یک سازمان به آموزش، بیشتر نتیجه تغییر در شرایط و چگونگی فعالیت‌های آن است که می‌تواند از محیط سازمانی یا بیرونی سرچشمه گرفته باشد. آموزش نیز مانند هر فرآیندی دارای ورودی‌ها و خروجی‌های مشخصی است. ورودی‌های فرآیند آموزش شامل موارد زیر است:

اهداف، مأموریت‌ها، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های سازمان.

سوابق تحصیلی و آموزش کارکنان.

تغییرات در محیط، فناوری و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

دانش، اطلاعات و مهارت‌های مورد نیاز برای تقبل وظایف مورد انتظار در آینده.

تغییرات در ساختار و فعالیت سازمان.

ملاحظات مربوط به نوع و چگونگی فعالیت‌های سازمان.

شرح وظایف، مسئولیت‌ها و عملکرد اجزای سازمان.

نتایج ارزیابی عملکرد.

ملاحظات حقوقی، قانونی و مالی.

سطح دانش، اطلاعات و مهارت‌های موجود.

درنخستین مرحله فرآیند آموزش، نیازهای آموزشی براساس تجزیه اطلاعات فوق صورت می‌پذیرد. همچنین

تعیین نیازهای آموزشی با توجه به جنبه‌های عملکردی سازمان پرداخته شده است.

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

تعیین‌کننده‌های بنیادین نیاز آموزشی به شکل زیر بیان می‌شود:

سیر تصمیم‌گیری در نظام‌های آموزشی نیز به اهداف و مأموریت‌های آن بستگی دارد. در بسیاری از نظام‌های آموزش سیاست‌گذاری و برخی از تصمیم‌گیری‌ها از بیرون نظام آموزشی به آن تزریق می‌شود. عده‌ای از صاحب‌نظران آموزشی این عوامل تأثیرگذار را تحت عنوان پارامتر نام‌گذاری کرده‌اند. این دیدگاه بیان می‌کند که یک نظام آموزشی دارای پارامترهای متغیری است. پارامتر از بیرون نظام آموزشی بر نظام آموزشی تأثیر می‌گذارد. در واقع متغیرها (کلیه متغیرها) درون نظام آموزشی تحت تأثیر پارامترهای بیرون نظام آموزشی قرار می‌گیرند، متغیر وابسته می‌باشند

طراحی آموزشی

طراحی آموزشی را می‌توان تهیه نقش‌های مشخص در مورد چگونگی دستیابی به اهداف آموزشی تعریف کرد. به عبارت دیگر، هرگاه برای دستیابی به یک سلسله از دانش‌ها و مهارت‌ها به عنوان اهداف آموزشی، مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و روش‌های آموزشی، قبل از تحقق آموزش پیش‌بینی و تنظیم گردد. در واقع طراحی آموزشی صورت گرفته است؛ بنابراین، طراحی آموزشی را می‌توان تجویز یا پیش‌بینی روش‌های مطلوب آموزشی برای نیل به تغییرات موردنظر در دانش‌ها، مهارت‌ها و عواطف شاگردان دانست.

برنامه آموزشی مطلوب

برای درست انجام شدن هر کاری نیاز به آگاهی از اصول و مبانی آن کار است. از جمله اموری که در مراکز آموزش لازم است صورت پذیرد، داشتن برنامه آموزشی مطلوب با مؤلفه‌های ذیل است:

آینده‌نگری

امروزه مشخص شده است که فعالیت‌های آموزشی نوعی سرمایه‌گذاری است که بهره آن در درازمدت عاید کشور می‌شود. در گذشته آموزش و پرورش یک سازمان مصرف‌کننده تلقی می‌شد که امروزه بطلان این نظریه مشخص شده است. پس برنامه‌ریزی آموزشی که از جهتی جوابگوی نیازهای زمان حال است به آینده دور هم توجه دارد. معمولاً برنامه‌ریزی آموزشی برای ده یا پانزده سال منظور می‌شود. بدون شک نیازهای امروز نیازهای پانزده سال آینده نیستند؛ لذا در برنامه‌ریزی به تحولات زمان توجه می‌شود؛ یعنی محتوای برنامه‌ها از انعطاف‌پذیری لازم برخوردارند و همسویی خود را با دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه حفظ می‌کنند.

مداومت

برنامه باید مداومت داشته باشد. منظور از مداومت ثبات آن نیست بلکه منظور تکرار عناصر اصلی برنامه است که در طی زمان بایستی از راه تجربه و آزمایش تکمیل شود. به عبارت دیگر برنامه از نظر عمومی باید ثابت باشد. اگر مقصود از برنامه ایجاد مهارت خاص در شاگردان یا فراگیران است باید زمان کافی برای پرورش آن مهارت داده شود و فرصت‌های کافی در اختیار شاگردان یا فراگیران قرار گیرد تا آن‌ها در جریان کار بتوانند به کسب آن مهارت نائل شوند.

نوآوری

برنامه‌های درسی نمی‌تواند به‌طور «ایستا» و یکنواخت در طی زمان باقی بماند؛ زیرا روند طبیعی جامعه، در هر زمان اندیشه‌های نو طلب می‌کند؛ بخصوص در زمان ما فن‌آوری هر روزه چهره جامعه ما را تغییر می‌دهد. در چنین

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

شرایطی برنامه‌های درسی نباید به حالت رکود باقی بماند بلکه باید هر لحظه خود را با خواسته‌های مورد نیاز تطبیق دهد.

فزاینده‌گی

فزاینده‌گی از جهتی با مداومت بستگی دارد و از جهتی با آن متفاوت است. یک موضوع اساسی در برنامه ممکن است بارها تکرار شود ولی پیشرفتی در آن مشاهده نشود. مقصود از فزاینده‌گی آن است که هر فعالیت و تجربه آموزشی باید در دفعات بعدی کامل‌تر از دفعات قبلی ارائه شود و دامنه وسیع‌تری داشته باشد. مثال روشن آن، مواد درسی است که در دبستان به شاگردان آموخته می‌شود و در بسیاری موارد همان درس در مقطع کارشناسی و حتی کارشناسی ارشد در سطح بالاتری ارائه می‌گردد، منتهی به مقیاس گسترده‌تر و عمیق‌تر ارائه می‌شود.

وحدت

منظور از مفهوم وحدت در برنامه آن است که برداشت‌های دانش پذیران در دروس مختلف باید در جهت تایید یکدیگر باشد. به عبارت دیگر، دروس مختلف باید به یکدیگر کمک کنند؛ نه این که احیاناً موجبات بطلان یکدیگر را فراهم کنند. مثال روشن این مطلب را درباره دروسی که اساس آن‌ها بر منطق و استدلال یا تجربه گذاشته شده است مثل علوم و دروسی که پایه اعتقادی دارند مثل بینش دینی و معارف می‌توان جستجو کرد. اگر قرار باشد که دانش پذیران راستگو و درست‌کردار تربیت شوند، پرورش صفات یاد شده نباید فقط به وسیله استادان و مربیان علوم دینی در فراگیران به وجود آید؛ بلکه مدرسان دیگر هم باید در فرصت‌های لازم به ایجاد صفات مزبور در دانش پذیران، از راه‌های مختلف اقدام کنند تا آن‌ها در برداشت از تدریس استادان مختلف دچار تناقض فکری نشوند.

نقش اهداف آموزشی

در مورد لزوم توجه به اهداف آموزشی، دلایل متعددی را مطرح کرده‌اند که ما در اینجا به چند مورد مهم از اشاره می‌کنیم:

مشخص کردن هدف، شروع و ارائه فعالیت‌ها را در مسیر و جهتی خاص آسان می‌کند.
مشخص بودن هدف به تدوین و تنظیم محتوای آموزشی کمک شایان توجهی می‌کند.
با مشخص و معلوم بودن اهداف و در نتیجه محتوای آموزشی، برنامه ریزان درسی و استادان می‌توانند به راحتی در مورد انتخاب روش‌ها، الگوها و شیوه‌های تدریس تصمیم‌گیری نمایند.
مشخص بودن هدف و در نتیجه محتوا و روش، می‌تواند برنامه ریزان درسی، فناوری‌های آموزشی و استادان را در انتخاب، تولید و نتیجه به کارگیری منطقی و درست ابزار و وسایل آموزشی کمک نمایند.
معلوم بودن هدف، مشخص کردن مراحل اجرای تدریس را آسان می‌سازد.

۳- پیشینه پژوهش

رویکرد مدل‌های اثربخشی با وجود تفاوت‌های زیادی که باهم دارند، در مفروضات و در معیارهایی که استفاده می‌کنند و حتی در نارسایی‌های خویش، مشترکات زیادی دارند. به این لحاظ بعضی صاحب‌نظران بر این باورند که این رویکردها را می‌توان با هم ترکیب کرد. برای نمونه استییز معتقد است که دو رویکرد مبتنی بر هدف و منبع-سیستم، مکمل همدیگر هستند و یا گروه دیگری اظهار نموده‌اند که دو رویکرد یاد شده در یک فرض اساسی مبنی بر رسیدن به مجموعه واحدی از معیارهای ارزشی، مشترک هستند. بر این اساس برخی از نظریه پردازان اثربخشی

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

سازمانی مانند: کمپل، استیزر، گودمن و پنینگز تلاش کرده‌اند تا رویکرد مبتنی بر هدف و منابع - سیستمی را تلفیق نمایند.

۴- نوع و روش انجام پژوهش:

در زمینه معیارهای چندگانه، با توجه به این که اثربخشی سازمانی مفهومی چندبعدی است، یک معیار نهایی یا واحد نمی‌تواند ماهیت پیچیده اثربخشی سازمانی را نشان دهد. به نظر می‌رسد مناسب‌ترین مدل که بتواند ماهیت اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی در برنامه‌های سازمان مورد نظر را به‌عنوان یک سازمان ارائه‌دهنده یک خدمت براساس اهداف و فرضیات مطرح شده در کتاب نشان دهد، مدل نیل به هدف است. چراکه منابع استفاده در یک سازمان از طریق دولت و از محل درآمدهای عمومی تأمین می‌گردد و از طرفی محدود و کمیاب است لذا اثربخشی در این سازمان حداکثر میزان دستیابی به اهداف تعیین شده است. با استفاده از همین منابع کمیاب، اثربخشی نشان می‌دهد که سازمان تا چه اندازه مأموریت‌های خود را مشخص و به هدف یا حالت مطلوب دست می‌یابد. علت وجودی سازمان، تأمین اهداف آن سازمان است. مدیران رده‌بالای سازمان مأموریت خاص یا کاری را که باید در سازمان صورت گیرد، تعیین می‌نمایند. مقصد، مقصود و جهت‌گیری سازمان به وسیله اهداف رسمی تعیین می‌گردد. در رویکرد نیل به هدف، فرض بر این است که سازمان‌ها باید اهداف نهایی داشته باشند. اهداف مشخص و تعریف شده و قابل کنترل باشند، بر روی اهداف توافق عمومی باشد و پیشرفت به سوی اهداف باید قابلیت اندازه‌گیری را داشته باشد.

برای سنجش و اندازه‌گیری اثربخشی بودجه‌ریزی برنامه‌های آموزشی سازمان از روش مبتنی بر هدف باید هدف‌هایی را که از این طریق برای سازمان حاصل شده است، شناسایی و مشخص نمود. البته اهداف از پیش براساس برنامه‌ریزی‌های بلندمدت (چشم‌انداز و برنامه‌های پنج ساله) و کوتاه‌مدت (برنامه‌های سالانه) توسط مدیران سطح بالای سازمان تعیین گردیده است و براساس مفاهیم بومی سازمان باید آن‌ها را طبقه‌بندی نمود، آنگاه میزان اهداف تأمین شده را مورد اندازه‌گیری قرار داد. این روش منطقی به نظر می‌رسد؛ زیرا سازمان‌ها همواره می‌کوشند تا به سطح یا میزان معینی از کارایی و تولید محصول دست یابند. در اجرای این روش میزان پیشرفت سازمان در جهت تعیین اهداف که در این کتاب اهداف عملیاتی از پیش تعیین شده مدنظر است را اندازه‌گیری می‌نماید؛ که البته براساس میزان اعتبارات واگذار و هزینه شده، میزان حصول نتایج ارزیابی و مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

کلیات در مورد شاخص اثربخشی

قبل از بررسی شاخص‌های معروف اثربخشی لازم است کلیاتی پیرامون تعریف، کاربرد و ویژگی‌های ضروری شاخص مطرح شود.

الف- شاخص

شاخص ابزاری است که به وسیله آن می‌توان کمیت، کیفیت، تغییرات یا ثبوت یک موضوع را تشخیص داد و اندازه‌گیری نمود برای مثال رفتار انسان معرف شاخص شخصیت اوست و یا تغییرات طول ستون جیوه در دماسنج تغییرات درجه حرارت است (مهدوی، ۱۳۷۸: ۳۳).

ب- کاربرد شاخص

حسابداری و مهندسی صنایع Accounting and Industrial Engineering

از آنجایی که تشخیص وجود یا عدم وجود بسیاری از موضوعات با اندازه‌گیری کمیت و کیفیت آن‌ها به راحتی امکان‌پذیر نیست، از شاخص به‌منزله یک واسطه استفاده می‌شود (همان: ۴۲).

ج- ویژگی‌های ضروری و عمومی شاخص

هر شاخص اعم از این که در امور و پدیده‌های مادی به کار رود و یا در مسائل انسانی و اجتماعی مورد استفاده قرار بگیرد می‌بایستی از ویژگی‌های کلی زیر برخوردار باشد (همان: ۵۰).

ج-۱- هماهنگی

شاخص باید با موضوع و تغییرات آن تناسب مستقیم داشته باشد. تا تغییرات مختلف آن نشان‌دهنده وضعیت‌های گوناگون موضوع باشد (همان: ۵۲).

ج-۲- شناسایی

موضوعی که لازم است شناسایی شود باید به طور کامل بارز و قابل تشخیص باشد و حتماً به تغییرات اندک موضوع هم واکنش نشان دهد (همان: ۵۳).

ج-۳- سهولت کاربرد

تغییرات شاخص به تبع تغییرات موضوع، باید قابل اندازه‌گیری باشد و این کاربرد به سهولت صورت پذیرد (همان: ۵۳).

ج-۴- قابلیت تفکیک

شاخص نباید به‌گونه‌ای باشد که در حین سنجش یک موضوع، از موضوعات دیگر هم متأثر شود و یا در صورت تأثیرپذیری، اثر موضوع اصلی باید ناشی از سایر موضوعات به‌روشنی قابل تمایز باشد (همان: ۵۶).

ج-۵- قابلیت جمع‌بندی

اگر برای شناسایی ابعاد گوناگون یک موضوع شاخص‌های مختلفی مطرح باشد از به‌کارگیری آن‌ها نتایج مختلفی حاصل می‌شود که تبدیل نمودن آن‌ها به نتیجه‌ای واحد و حصول به قضاوت نهایی نسبت به موضوع، ب‌دون برقراری ارتباطی هماهنگ و منطقی میان آن‌ها ممکن نیست. اصل وجود چنین نسبتی غیرقابل‌انکار است. هرچند بسیار کلی و اجمالی باشد (همان: ۵۹).

ویژگی‌های معیار مناسب (فقیهی و موسوی کاشی، ۱۳۸۹)

۵- یافته‌های پژوهش:

در این فصل از به تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، پاسخ به سؤالات اصلی و بررسی یافته‌های پژوهش پرداخته شده است. یافته‌ها به دو بخش تفکیک شده‌اند،

الف) تحلیل کمی

ب) تحلیل منطقی

الف- تحلیل کمی:

این شیوه که به روش تجزیه و تحلیل آماری نیز شهرت دارد، در مورد کتابات و داده‌های کمی به کار می‌رود. در کتابات علوم انسانی روزبه‌روز روش‌های کمی توسعه می‌یابند و محققین سعی می‌کنند پدیده‌ها، متغیرها، ویژگی‌ها، ارزش‌ها و باورها را اندازه‌گیری و کمی نمایند. از این‌رو، روش‌های آماری برای تجزیه و تحلیل آن‌ها ضرورت پیدا

می‌کند. استفاده از روش‌های آماری با توجه به نوع و روش کتاب و هدف محقق تفاوت می‌کند و از روش‌های ساده و اولیه آماری تا روش‌های پیچیده را شامل می‌شود.

ب- تحلیل منطقی:

منطق روش استدلال عقلی صحیح بر روی کلام است. به این معنا که سفسطه، استدلال بی‌نتیجه و استدلال‌های غلط، خارج از آن است. در این شیوه، محقق برای ارائه نظریه یا نتیجه‌گیری از مباحث پیشین، با اتکا به پیش فرض‌ها و مبانی قابل قبول از طریق استدلال به قضایایی به صورت حکم دست می‌یابد، که این مجموعه در نهایت می‌تواند یک نظریه نیز باشد. این احکام فرضیه‌های تأیید شده به صورت نظری هستند که می‌توانند با کمک منطق (قیاس و استقراء) و ریاضیات نیز بیان شوند.

روش انجام تجزیه و تحلیل

همان‌طور که بیان شد، در این پژوهش تجزیه تحلیل داده بر مبنای تحلیل کمی و تحلیل منطقی استوار است که می‌توان گفت داده‌های حاصل از این پژوهش از نوع کیفی (رتبه‌ای) است. برای تحلیل این داده‌ها ابتدا فرم‌های مربوطه را از نظر سطح سازمانی، سال برنامه بودجه‌ای و تعداد سال‌های مورد کتاب در این پژوهش در امر بودجه‌ریزی و توزیع اعتبارات مورد بررسی قرار داده‌ایم. سپس برای هر سال از فرم مورد نظر و اطلاعات و داده‌های متناظر با آن ورود اطلاعات گردید، علاوه بر آن با استفاده از تحلیل کمی، داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

لازم به ذکر است که اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی یک سیستم در علم بودجه‌ریزی است، معمولاً بر مبنای پیشرفت برنامه‌ها در نظر گرفته می‌شود، اما در این پژوهش به علت وجود حد قابل قبول در بودجه‌ریزی آموزشی، موفقیت آن را بر مبنای هر سال متفاوت در نظر گرفته‌ایم که عوامل متعددی در این حد قابل قبول تأثیر دارند از جمله می‌توان به میزان در صد واگذاری و تأمین اعتبارات م‌صوب هر سال تو سط معاونت برنامه بودجه و مالی ارگان دولتی اشاره کرد که تقریباً همه‌ساله درصد تأمین روند نزولی داشته است

شاخص‌های ارزیابی اثربخشی

۱) شاخص سطح آمادگی تجهیزات آموزشی: رده مورد بحث این پژوهش، جزء رده‌های آموزش محور می‌باشد، به این معنی که گروه‌های آموزشی برای اجرای مأموریت خود بیشتر از سایر رده‌ها نیاز به تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی دارند. تهیه و بعد از آن نگهداری این تجهیزات جزء برنامه‌های مهم و اساسی هر رده آموزش محور می‌باشد. بدیهی است آمادگی تجهیزاتی در دانشگاه در حوزه آموزشی، اولین اولویت این سازمان رزمی آموزش محور است و نظر نخبگان نیز با اختصاص بالاترین ضریب اهمیت به این شاخص مبین این امر است.

۲) شاخص سطح آمادگی تخصصی دانشجویان: از آنجایی که شرایط عملیاتی، شرایط سخت و ناپایداری است، و از طرفی دانشگاه یگانی آموزش محور بوده و به کارگیری تجهیزات آموزشی مستلزم داشتن تخصص لازم برای بهره‌برداری از آنهاست لذا دانشجویان باید در سطحی از آمادگی باشند که در مدت زمان کم و با حداکثر قدرت، به انجام وظایف محوله بپردازند. از این رو این شاخص در یگان‌های عملیاتی، مخصوصاً در دانشگاه مورد اهمیت و جز نقاط اتکای آن می‌باشد.

۳) شاخص سطح آمادگی جسمانی دانشجویان: از آنجایی که حتی پیشرفته‌ترین تجهیزات خود به تنهایی و بدون وجود نیروی انسانی قابل استفاده نیستند، و همواره شرایط در حالت ایده آل نبوده و برای به کارگیری تجهیزات

حسابداری و مهندسی صنایع
Accounting and Industrial Engineering

سنگین نیاز به آمادگی جسمی کاربران این تجهیزات می‌باشد، لذا شاخص آمادگی جسمانی برای رویارویی با شرایط مختلف عملیاتی و به‌کارگیری مؤثر موارد آموزشی سبک برای پشتیبانی مؤثر از یگان‌های میدان خاص از اهمیت زیادی برخوردار است. این شاخص از منظر کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه آموزش از درجه اهمیت بالایی از شاخص‌های ارزیابی اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی را به خود اختصاص داده است و دارای اولویت سوم است.

۴) شاخص سطح آمادگی روحی، روانی و اعتقادی دانشجویان: همان‌طور که آموزش‌ها برگرفته از مکتب سیدالشهدا است و دشمنان را وادار به این کرد که سر تسلیم فرود آوردند. پس می‌توان گفت که شاخص سطح آمادگی روحی، روانی و اعتقادی نقش زیادی در نیل به اهداف یگان‌های عملیاتی دارد. مدیران و کارشناسان برای این شاخص در بین معیارهای سنجش اثربخشی هزینه‌ها اولویت چهارم را قائل شدند.

شاخص‌های ارزیابی

برای ارزیابی اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی در دانشگاه، در این کتاب از شاخص‌های شایستگی پاسداری هم استفاده شده است که عناوین این شاخص‌ها به تفصیل در فصل سوم لحاظ شده است. ارزیابی شاخص‌ها در دانشگاه جزو اولویت‌های اساسی دانشگاه می‌باشد که در ذیل به عناوین شاخص و نمره ارزیابی میزان اثربخشی این شاخص پرداخته شده و نتایج آن از سه طریق آزمونی، غیر آزمونی و ارزشی مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفته است.

۶- نتیجه‌گیری:

در این مقاله برای بررسی میزان اثربخشی نظام بودجه‌ریزی آموزشی به فرآیند اجرای برنامه‌های آموزشی دانشگاه پرداخته شد که در نظام بودجه‌ریزی استفاده شده در دانشگاه، از نظام بودجه‌ریزی بر مبنای صفر (که به دلیل تغییر ماهیت‌های پیاپی مأموریت) و بودجه‌بندی برنامه‌های استفاده شده و می‌شود. یکی از ضرورت‌های دانشگاه (به دلیل حجم بالای دانشجویان و اجرای آموزش‌های تربیتی، البته با اولویت تربیتی) اطلاع از میزان اثربخشی نظام بودجه‌ریزی مورد استفاده است. چراکه محدودیت منابع و تعدد اهداف ایجاب می‌نماید تا منابع موجود به اثربخش‌ترین شکل مورد استفاده و بهره‌برداری قرار گیرد.

۷- پیشنهادات:

بودجه‌ریزی به‌گونه‌ای باشد، که تمام شاخص‌های اثربخشی مورد بحث را پوشش دهد، به صورتی که موجب ارتقاء سطح اثربخشی کلی اعتبارات ابلاغی شود و تعادل در میزان بودجه‌ریزی به تناسب درجه اهمیت شاخص برقرار شود. هرگونه بودجه‌ریزی آموزشی در غالب برنامه‌های ابلاغی و البته با عنایت ویژه به هدف عملیاتی مربوط به خود انجام پذیرد و با به‌کارگیری شیوه‌های مدیریت منابع از حداکثر ظرفیت برای نیل به آن هدف بهره‌گیری شود. با در نظر گرفتن کمبود منابع و اعتبارات، کلیه برنامه‌های آموزشی اضافی و پنهان حذف شده و با استفاده از روش‌های علمی مدیریت و تدوین برنامه‌های مؤثر در حوزه آموزش نسبت به بهینه کردن بودجه‌ریزی آموزشی اقدام شود.

عدم درج صحیح اطلاعات و عملکرد برنامه‌های آموزشی در جداول بودجه‌ای و گزارش‌های عملکرد نوبه‌ای که به صورت سه‌ماهه، شش‌ماهه و سالانه است، عمدتاً به دلیل ترس از افشای انحراف‌های برنامه‌هاست، موجب می‌شود مدیران نتوانند به نحو مطلوبی از این گزارش‌ها برای بودجه‌ریزی و برنامه‌ریزی آتی سازمان استفاده نمایند. لذا پیشنهاد می‌گردد

حسابداری و مهندسی صنایع Accounting and Industrial Engineering

ارقام عملکرد به صورت صحیح و بدون اعمال نظر شخصی و سلیقه‌ای در جداول گزارش عملکرد درج شود تا بتوان به نحو مطلوب در ارزیابی‌ها از آن‌ها استفاده نمود.
در صورت امکان جداول عملکرد بودجه و اعتبارات اصلاح و به صورت میدانی و با نگاه به ارقام واقعی و قابل استناد به کتاب پرداخته شود تا نتیجه بهتری حاصل شود.

پیشنهاد برای آتی:

انجام مشابه در سایر دانشگاه‌ها و مقایسه نتایج آن با نتایج پژوهش حاضر.

از منظر دیگری به‌غیر از مقوله آموزش، میزان اثربخشی در دانشگاه ارزیابی گردد.

علت عدم درج اطلاعات و آمار عملکرد در گزارش‌ها به صورت میدانی مورد پژوهش قرار گرفته و راه کار اساسی برای حل این نقیصه پیشنهاد گردد.

با استفاده از سایر رویکردهای اثربخشی نسبت به ارزیابی اثربخشی بودجه‌ریزی آموزشی در سطح نیروهای مسلح و ارگان دولتی، این کتاب انجام و پیشنهادهای جامعی برای بهبود وضعیت آموزش به مدیران سازمان ارائه شود.
طراحی مدل ریاضی تصمیم‌گیری مناسب، در خصوص واگذاری اعتبارات به بخش‌های مختلف یگان، با توجه به درجه اهمیت شاخص‌های مرتبط با اهداف عملیاتی ابلاغی.

منابع:

منابع فارسی:

- ابراهیمی نژاد، مهدی و اسفندیار فرجوند (۱۳۸۰). *بودجه از تنظیم تا کنترل*. تهران: سمت.
- اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در ارگان دولتی (۱۳۷۹). *کوثر ولایت*. تهران: بلاغ.
- استائوس، چارلز و دیگران (۱۳۵۸). *ارزیابی سازمانی چارچوبی برای بهبود عملکرد ترجمه معاونت بازرسی ستاد مشترک ارگان دولتی*. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- استونر، جیمز و ادوارد فریدمن، (۱۳۷۵). *ترجمه مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تهران: آگاه*.
- امامی میبیدی، علی (۱۳۸۴). *اصول اندازه‌گیری کارایی و بهره‌وری*. تهران: مرکز مدیریت دولتی
- آیت الهی، علیرضا (۱۳۷۴). *اصول برنامه‌ریزی*. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- بازرگانی، عباس (۱۳۸۲). *نظام اطلاعاتی مدیریت برای تحلیل سیاست‌های توسعه منابع انسانی*. تهران: دانشگاه تهران، فصل‌نامه علمی پژوهشی دانش مدیریت شماره ۱۵.
- باقرزاده، مجید (۱۳۸۵). *مدیریت هزینه و استراتژی کاهش هزینه*.
- برنامه و بودجه گروه توپخانه ۱۵ خرداد (۱۳۹۳). *شناسنامه تدوین شده گروه ۱۵ خرداد*.
- بست، جان (۱۳۷۹). *روش‌های کتاب در علوم تربیتی و رفتاری، ترجمه حسن پاشا شریفی و نرگس طالقانی، تهران: رشد*.
- بیرو، آلن (۱۳۷۵). *فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: کیهان*.
- جواهری احمد پور، خلیل (۱۳۸۴). *اتلاف منابع، فصل‌نامه مدیریت دفاعی ش ۸*.
- حاتمی شاهرودی، حجت‌ا... (۱۳۸۷). *بررسی میزان اثربخشی واحد ایثارگران نیروی زمینی ارگان دولتی (تهران) و ارائه راه‌کار بهینه (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)*. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- حافظیه، علی‌اکبر (۱۳۸۶). *فصل‌نامه مدیریت دفاعی سال چهارم ش ۵*.
- حبی، محمدباقر (۱۳۸۵). *اثربخشی سازمان: مفاهیم، روش‌ها و الگوها*. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- حق‌شناس، احمد (۱۳۸۳). *میزان اثربخشی توزیع اعتبارات خوراک متمرکز و غیرمتمرکز در بخش خوراک رده‌های نرسا (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)*. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- خاکی، غلامرضا (۱۳۷۹). *روش کتاب در مدیریت*. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.

خطیبی، غلامرضا (۱۳۸۲). *الگوی پیشنهادی برای برنامه‌ریزی در سازمان‌های کشور*. سازمان و فرآیند برنامه‌ریزی: مجله برنامه و بودجه دفاعی شماره ۴.

دری نو گورانی، حسین (۱۳۸۲). *روش‌شناسی بررسی کاهش هزینه و بهبود عملکرد با تأکید بر بخش دفاع*. مجله برنامه بودجه دفاعی شماره ۴.

دری نوگورانی، حسین (۱۳۸۱). *پیشینه بودجه‌بندی عمومی و تحلیل بودجه‌های دفاعی در تاروپود بودجه ملی*. مجله برنامه و بودجه پیش‌شماره خرداد.

رابینز، استیفن (۱۳۷۸). *تئوری سازمان، ترجمه الوانی و دانایی فر، تهران: صفار*.

رابینز، اسفین (۱۳۷۸). *رفتار سازمانی مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها، ترجمه علی پارسانیان و سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی*.

رضائیان، علی‌رضا (۱۳۸۴). *مبانی سازمان و مدیریت*. تهران: فر اندیش.

رنگریز، حسن، فرشلاف، جواد، و حسن حیدری، (۱۳۸۴). *دولت و بودجه‌ریزی نوین دولتی*. تهران: شکوه اندیشه.

رئیس سرکنديز، ابراهيم (۱۳۸۲). *مدیریت هزینه*. ماهنامه تدبیر ش ۱۳۶.

سرمد، زهرا و دیگران (۱۳۷۶). *روش‌های کتاب در علوم اجتماعی*. تهران: آگاه.

سیاوشی، رضا (۱۳۸۱). *روند تخصیص اعتبارات در درون بخش دفاع و پیامدهای محتمل آن*. مجله برنامه بودجه دفاعی، شماره ۲.

سیف، الله مراد (۱۳۸۶). *ارزشیابی عملکرد*. فصل‌نامه مدیریت دفاعی ش ۵.

شاه‌محمدی، عباس (۱۳۸۶). *بررسی اثربخشی هزینه در فراخوان نیروهای بسیج غرب تهران (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)*. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).

شباهنگ، رضا (۱۳۸۵). *حسابداری مدیریت، تهران: سازمان حسابرسی*.

شیرازی، علی (۱۳۷۳). *مدیریت آموزشی*. مشهد: جهاد دانشگاهی.

صراف، فریدون (۱۳۵۲). *بودجه‌ریزی دولتی*. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

فرج‌وند، اسفندیار (۱۳۸۲). *فراگرد تنظیم تا کنترل بودجه چاپ یازدهم*. تبریز: گلباد.

فرزیب، علیرضا (۱۳۷۶). *بودجه‌ریزی دولتی در ایران*. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

- کاظمی، بابک (۱۳۷۵). آشنایی با سیستم‌های اطلاعات مدیریت و مدیریت سیستم اطلاعاتی. مجله تحول اداری دوره سوم شماره ۱۲، ۱۳، ۱۴.
- کونتز، هارولد و دیگران (۱۳۷۴). اصول مدیریت ترجمه محمدعلی طوسی، تهران: سازمان مدیریت دولتی.
- کیا، منصور (۱۳۷۱). تجزیه و تحلیل سیستم‌ها و روش‌ها چاپ دوم. تهران: مروارید.
- کیوی، ریمون (۱۳۷۳). روش کتاب در علوم اجتماعی، ترجمه نیک گهر، تهران: فرهنگ معاصر.
- گروه مدیریت دانشگاه تربیت مدرس (۱۳۸۵). طراحی نظام ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی کشور.
- ماناتانا، پاتریک (۱۳۷۸). فرهنگ فراگیری دانش مدیریت انگلیسی-فارسی، ترجمه خلیل شورینی، تهران: یادواره کتاب.
- مرکز مطالعات و پژوهش‌های اداری (۱۳۸۳). مجله طوبی شماره ۱.
- مشبکی، اصغر (۱۳۷۸). بهره‌وری در مدیریت چاپ اول.
- معاونت بازرسی ارگان دولتی (۱۳۸۸). دکترین آمادگی یگانی.
- معاونت برنامه بودجه و مالی نرسا (۱۳۸۷). دستورالعمل تهیه گزارش عملکرد.
- معاونت طرح و برنامه بودجه و مالی ارگان دولتی (۱۳۹۱). واژه برنامه بودجه و مالی نامه.
- معاونت طرح و برنامه بودجه و مالی (۱۳۹۰). ابلاغیه برنامه پنج‌ساله ارگان دولتی.
- معاونت طرح و برنامه، بودجه و مالی نرسا (۱۳۹۳). کتابچه بودجه.
- معاونت طرح و برنامه، بودجه و مالی نرسا (۱۳۹۴). کتابچه بودجه و اعتبارات ابلاغی.
- معاونت طرح و برنامه، بودجه و مالی نرسا (۱۳۸۹). ابلاغیه سازمان.
- ممینی، رحیم (۱۳۷۷). همایش بودجه‌بندی دفاعی، تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- موسی خانی، مرتضی (۱۳۸۲). اصول مبانی نظام نوین بودجه در ایران. قزوین: دانشگاه آزاد اسلامی.
- می‌یر، پیتر (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی جنگ و ارتش، ترجمه علیرضا ازغندی و محمدصادق مهدوی، تهران: قومس.
- میربافقی، سید حسین (۱۳۸۶). قانون محاسبات عمومی کشور. تهران: کیومرث.
- نجف بیگی، رضا (۱۳۷۹). سازمان و مدیریت، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.

منابع لاتین:

- Hitchiner, S & Gill, D(2009). *Cost-Effectiveness Measurement*. New Zealand: Wellington.
- Popoa, A (2014). *Cost-Effectiveness Measurement in* K. Evans, D & *Development* . Africa region: office of the chief economist.
- Wesky ,W (1964). *The politics of the budgeting, little, brown and company*. Boston:Allyn and Bacon.